

De dobbe van Mezach

Onlangs heeft het bureau 'Bodem- en Milieu Consult' in opdracht van de provincie Groningen een bodemkartering uitgevoerd in enkele gebieden langs de Ruiten Aa in Westerwolde. Het doel was de essen in kaart te brengen, dit in verband met de slijtage van het esdek, met als gevolg bedreiging van het bodemarchief. Dit zou een parallel verloop moeten hebben met het beekdalproject Ruiten Aa om de daar vrij komende teelaarde te beschermen voor het ophogen van het esdek.

A.E. Clingeborg

Tegenover de boerderij van Mezach aan de Rijsdammerweg te Sellingen, dichtbij het stroomdal van de Ruiten Aa, ligt een bijzondere ovaalvormige dobbe. Daar Mezach jarenlang de eigenaar is geweest van het perceel waar de laagte in voorkomt, wordt deze hier 'de dobbe van Mezach' genoemd.

Het niet weg te moffelen verleden

Tot voor kort was er in het veld geen dobbe te herkennen, daar deze in loop der jaren opgevuld was met overtollige grond en ander materiaal. Met de ruilverkaveling van ongeveer 25 jaar geleden werd deze min of meer afgevlakt met grond van elders en opgenomen in een akkerbouwperceel van enkele hectaren groot. Alleen Mezach werd in natte perioden vaak herinnerd aan het niet weg te moffelen verleden. De plek waar eens de dobbe lag, was altijd natter dan de omgeving en hij zakte er vaak in weg met de trekker en werktuigen, vanwege de losse en weinig draagkrachtige bovengrond. Bij de kartering is de oude dobbe herontdekt en als zodanig aangegeven op de bodemkaart.

In ere hersteld

Ook is de suggestie geopperd deze dobbe weer uit te graven en haar oorspronkelijke functie terug te geven, n.l. als voedingsbron van de Ruiten Aa. Dit voorstel werd onmiddellijk overgenomen door Staatsbosbeheer, eigenaar

naar van het terrein, die hier in het kader van het beekdalproject Ruiten Aa toch aan het graven was.

De humushoudende bovengrond van het perceel werd verwijderd en de dobbe werd tot op het vaste veen uitgegraven, zodat de vormen en het reliëf van het oude landschap van het oude landschap zo goed mogelijk in ere werden hersteld.

Veenvorming

Uit de hier aangetroffen sporen kon zelfs een deel van de geschiedenis gereconstrueerd worden. Ver voor de veenvorming, duizenden jaren geleden, ontstond op deze plek door verstuiving van dekzanden, een laagte. Tegenwoordig kun je in een duingebied nog dezelfde verschijnselen waarnemen. Deze uitgestoven laagte raakte naderhand begroeid, waardoor het zand werd vastgelegd. In het midden was de vegetatie wat vochtminnender dan aan de randen, maar toch vormde zich overal, ook in het diepste gedeelte, een podzol. Deze bestond hoofdzakelijk uit humus, die in zuur water werd opgenomen en zich in de diepe ondergrond tot een bruine, z.g. inspoelingslaag ontwikkelde (podzol - B).

Toen het klimaat vochtiger werd, bleef steeds vaker water in de kuil staan en er ontstond een moerassige vegetatie, die aanleiding gaf tot veenvorming. Zo hoopte het organisch materiaal zich op tot broekveen, waarin ook takjes

van de aldaar groeiende elzen en berken terecht kwamen. Op den duur werd de vegetatie verstikt door veenmossen waardoor zich veenmosveen ontwikkelde, waarschijnlijk een dik kussenvormig pakket.

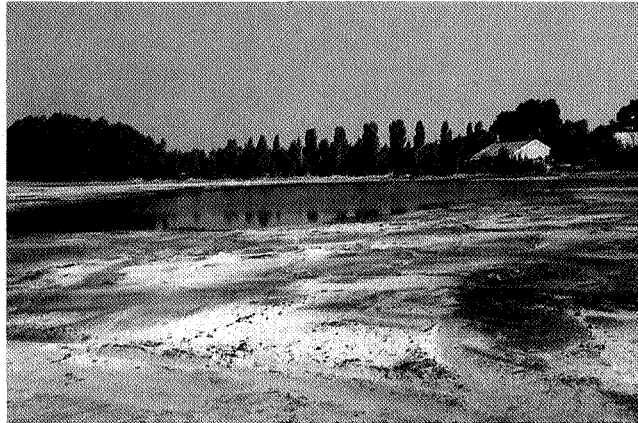
Wilde vervening

Voor de mensen die in de omgeving woonden, was dit veen een welkome bron van warmte en energie. Voor het verkrijgen van brandstof moest het veen worden drooggelegd en vergraven. Dat dit heeft plaats gevonden valt af te lezen uit het dunne veenrestant in de dobbe. De aanwezigheid van hoogveen (veenmosveen) is af te leiden aan de dikke schoensmeerachtige veenrest op de bodem van de dobbe.

Als veen drooggelegd wordt, spoelt een deel van de humus uit en hoopt zich op in de ondergrond. Bodemkundige noemen dit humus - B; deze is hier ruimschoots aanwezig! Ook zijn er sporen van vergravingen terug te vinden; in smalle stroken is het veen uit langvormige putten gegraven en op wallen naast de put neergelegd om te drogen. Vaak heeft men naderhand de bovenste laag van de veenwal in de put gegooid zodat men ook het daar nog aanwezige dieper liggend veen kon uitgraven, dat immers de beste turven of baggers opleverde. Uit alles blijkt dat het een wilde vervening is geweest. Men heeft er niet systematisch gewerkt.

Fragment van de topografische kaart uit 1850 waarop het schildwachtershuisje bij Rijsdam staat vermeld.

De herstelde dobbe is een cultuurhistorisch monumentje in Westerwolde, foto A.E. Clingeborg.

Schildwachtershuisjes

Wie hebben hier verveend? Zijn het alleen de omwonenden geweest of ook mensen van elders? Toevallig ligt deze dobbe dicht bij de Rijsdam en vlakbij zijn restanten blootgelegd van enkele huisjes, die waarschijnlijk dienst hebben gedaan als schildwachtershuisjes in tijden van oorlogsdreiging of plaatselijke spanningen of twisten, naar men zegt tot in de Franse tijd.

Op de topografische kaart van circa 1850 staat bij Rijsdam nog een wachthuisje vermeld. Bij het verwijderen van de bovengrond bleken er een aantal huisjes gestaan te hebben, wellicht houten huisjes met fundamenten en stiepen van steen. In een van de huisjes zijn veenrestanten aangetroffen, resten van een turfopslagplaats, misschien een turfhok.

Waterlinie in het klein

Reeds in 1631 kwam de regering van Stad en Lande tot besef dat de omgeving van Boertange was verdroogd. Daarom is toen bij Sellingen een waterverbinding gemaakt van de Ruiten Aa naar het Boertanger moeras en naar de ves-

ting. Op een strategische plaats is hier in de Ruiten Aa een dam aangelegd, waarschijnlijk met takkenbossen of, zoals de naam suggereert, bossen van twiigen. Echt rijshout van knotwilgen zal men niet voorhanden hebben gehad.

De Ruiten Aa werd hier afgedamd waardoor het water stroomopwaarts steeg. Via een lange omweg werd het water, deels langs gegraven kanalen, omgeleid richting Boertange om daar het fort en de veengebieden rondom de vesting nat te houden; een waterlinie in het klein. Ook werden naderhand leidlijken aangelegd om de moerassen nat te houden en tegen afwatering te beschermen. Dit vormde een bron van spanning tussen de bevolking en de militaire instanties en herhaaldelijk werden de leidlijken doorgestoken om het moeras te ontwateren ten behoeve van de boekweitcultuur. Deze tegengestelde belangen hebben herhaaldelijk tot conflicten geleid, waarbij de veendijken, die een onderdeel van de waterlinie vormden, werden vernield.

Het Boertanger Moor is jarenlang een verdedi-

gingslinie geweest, waarbij ook het water uit de Ruiten Aa essentieel was om het moeras in stand te houden. Uit militair oogpunt was het strategisch gezien zeer belangrijk de plaats van afsluiting van de beek te beschermen en te verdedigen, vandaar de wachters die voor een permanente bewaking bij de dam werden gestationeerd.

Om de kou in de huisjes te verdrijven werden de turven uit de dobbe gestookt.

De dobbe is in ere hersteld en met water gevuld om te sterke indroging van de veenondergrond te voorkomen. Misschien kunnen één of meer huisjes ook nog gereconstrueerd worden en op deze plaats teruggebracht worden.

Op een geschikte plek bij de Aa kan op een plateau een kaart aangebracht worden waarop de hele inundatiegeschiedenis van deze omgeving wordt uitgebeeld. **Nb**

De auteur A. E. Clingeborg van 'Bodem- en Milieu Consult' te Zuidhorn heeft de bovengenoemde gedetailleerde bodemkaart samengesteld.